

Tri novele

Nijaz Omerović

MIT O FAUSTU

(ODLOMAK IZ KNJIGE "ĐAVO, MIT I ISTINA".
"BEMUST". SARAJEVO, 2007.)

MIT O doktoru Faustu, koji je potpisao ugovor sa nečastivim pregazio je mnoga stoljeća i ostao slavan i poznat do danas. Faust je podjednako snažno inspirirao Lessinga, Goethea, Clingera, Lenoa, Gunoa, Lista, Ari Cherera i Rembrandta koji je naslikao Faustov portret, lice blještavo obasjano svjetlošću, u trenutku meditacije u polutmini svoje laboratorije. Upravo ta tmina možda simbolički najrječitije govori o tamnoj strani tog saveza, kojeg su potpisali čovjek i đavo.

Faust je vremenom postao superiorni arhetip i paradigma modernog čovjeka Zapada, premoćni samoodređujući mit zapadne kulture i civilizacije. Faust na njemačkom znači pesnica, i većina modernih istraživača smatra to dovoljno sugestivnim simbolom, pa se i ne trudi da ode dalje od tog tumačenja. Na latinskom, međutim, "Faustus" znači "onaj koji je sretan" ili "onaj koji je povlašten." Ovo ime je (čudne li koincidencije), upotrebljavao jedan od najpoznatijih magova starog svijeta Simon Mag, koji je navodno ušao u dvoboj čudesima sa svetim Petrom. Faustus je, onda, mnogo kasnije inkarnacija ili otjelotvorenje (avatar) Simona Maga u šesnaestom stoljeću.

Lik doktora Fausta ima izvjesnu historijsku

podlogu. Doktor Johanes Faustus je zauzimao vrlo važno mjesto na univerzitetu u Hajdelbergu početkom šesnaestog stoljeća. Ovaj veliki Lutherov prijatelj, bio je osumnjičen da je u šumi Speser 1515. godine prodao dušu đavolu, a da je zauzvrat dobio dvadeset četiri godine mladosti, velika znanja, kao i različite sposobnosti koje prevazilaze obične ljudske moći, među ostalima i sposobnost predviđanja budućnosti. Nekoliko godina kasnije, Faust je to javno obznanio, iznijevši tvrdnju kako mu je omogućeno da vidi Pakao, koga je obišao u pratnji đavola Belzebuta. Učinio je da se pred očima njegovih studenata ukaže navodni lik Jelene Trojanske. Tvrdio je, da mu je ona rodila sina, i dala mu ime Justus Faustus. Zbog ovakve reputacije 1528. godine otputovao je u Ingolštad. Baveći se medicinom, postizao je takva nevjerovatna izliječenja, što je dodatno učvrstilo vjerovanje o njegovom paktu s đavolom. Luther ga je zbog toga anatemisao i poslao u tamnicu.

Nijedan od malo raspoloživih podataka o historijskom Faustu, nije baš laskav niti pohvalan. U pismu datiranom trećeg oktobra 1513. godine, Conrad Mucianus Rufus, tvrdi, da je sreo Fausta, "čuo ga kako se hvali u krčmi" i zaključio da je ovaj "obični brbljivac i budala." Dvanaestog februara 1520. godine, Faust je očigledno boravio u Bambergu, gdje je pravio astrološku kartu gradskom biskupu, poznaniku Uriha fon Hutenau. U biskupov troškovnik je zaista tog dana zabilježeno da je platio za izradu horoskopa

“doktoru Faustusu filozofu.” Pisar u Ingolštadu je također zabilježio prisustvo “doktora Jerga Faustusa fon Hajdelberga”, - kome je, ubrzo nakon toga, bilo naređeno da napusti grad.¹³

F. Barun, također, piše da je Faustus, prije nego što je istjeran, za sebe tvrdio da je vitez reda sv. Ivana, i zapovjednik jedne od kuća tog reda, na granici austrijske Koruške. Također, spominje se da je davao astrološke izjave da su Sunce i Jupiter u savršenoj konstelaciji, pogodnoj za rađanje proroka i pojavu mesije. O Faustu se govori i kao o “Gheorgiusu Faustusu Helmchtet-u.”

U Helmchtetu, gradiću u blizini Hajdelberga, moderni istraživač Frank Barun je naišao na moguće tragove u arhivi Univerziteta u Hajdelbergu. Tamo je među podacima o studentima iz Helmchteta pronašao nekog “Georgiusa iz Helmschteta”, koji je tu bio upisan od 1483. do 1487. godine. Od šezdeset sedam studenata koji su bili upisani, on je bio jedan od dvojice koji su odbili da kažu svoje prezime. Diplomirao je filozofiju dvanaestog jula 1484. godine i dobio zvanje magistra prvog marta 1487. godine. Ovo je jedina informacija o historijskom Faustovom porijeklu, do koje je Barun došao.

Maja 1532. godine, četiri godine poslije protjerivanja iz Ingolštada, zabilježen je njegov dolazak u Nuremberg. U gradskom arhivu se nalazi izjava koju je potpisao zamjenik gradonačelnika, koja glasi: “Zaštitna pratlja za doktora Faustusa, sodomitu i čarobnjaka crne magije... odbija se.”

Posljednji historijski podatak o Faustu, jedan je od najkontroverznijih, budući da je nedovršen. Tokom 1534. godine, kontrolu nad gradom Minsterom preuzela je jedna mesijanska sekta holandskih anabaptista. Proglasivši grad za novi Jerusalem, a svog vođu za “kralja Ciona”, čekali su navodnu strašnu apokalipsu, a svoju “novu religiju” su upražnjavali kroz razuzdane seksualne orgije, i ogroman broj ubojstava i zločina. Plašeći se da bi u sjevernoj Njemačkoj i u Holandiji, moglo doći do pobune anabaptista, lokalni vladari su se udružili i skupili brojnu vojsku koja je, početkom 1535. godine opsjela

Minster. Poslije dužeg opsjedanja, dvadeset petog juna, opsađivači su konačno osvojili grad. Istog dana, bilježi se Faustovo prisustvo u gradu. Ne zna se šta je tamo radio, niti da li je bio među braniteljima ili napadačima. Također, nema nikakvih indicija o tome što ga je kasnije zadesilo, ili o tome kako se izvukao, ako je bio jedan od branitelja.

Ovo su raspoložive informacije koje se odnose na historijskog Fausta, koje je skupio Frank Barun, a o njegovoj navodnoj vezi, ili savezu s đavolom zna se prvenstveno iz izjava Martina Luthera. Za Luthera, takva osoba sigurno nije mogla da se bavi nikakvom drugom magijom do sotonskom. Tako je, tokom tog doba, Faust, vrlo često spominjan u luteranskim propovijedima kao prijeteći i loš primjer. U jednoj od njih se nedvosmisleno poređi sa Simonom Magom: “Simon Mag je, pokušao da se uzdigne na nebo, ali sveti Petar se molio da on padne... Faust je to isto pokušao u Veneciji, ali je žestoko udario o zemlju...”

Pred kraj Faustovog života oko 1540. godine, kaže legenda, došao je đavo, posjetio ga na njihov ugovor zapečaćen krvlju, i odveo ga sa sobom u pakao.

Do druge polovice šesnaestog stoljeća, legenda o Faustu, “kao đavoljem slugi”, postala je široko rasprostranjena. Do tog vremena, njegovo ime Georgius, ili Georg, iz nepoznatih razloga je zamijenjeno imenom Johanese, i u Marloovom komadu iz 1593. godine on se pojavljuje upravo pod tim imenom, odnosno njegovom engleskom varijantom Johan.

Philip Melanhton, jedan od Lutherovih najpouzdanijih štićenika, 1562. godine je napisao i objavio navodnu biografiju “Johanese Faustusa”, koja je doživjela veliki uspjeh, i tokom sljedećih četrdeset godina je štampana u devet izdanja. Kada bismo brojali i izvode, onda je više od četrnaest pripovijesti o Faustu bilo štampano do kraja šesnaestog stoljeća. Određeni likovi iz Melanhtonove pripovijesti, postali su neizbježni. Tako je, redovno opisivano da je Faust stalno bio u pratlji Me-fistofela, pretvorenog u crnog psa.

Iz ovoga je, kao što će se kasnije vidjeti, u narodnom sjećanju izraslo posthumno sjedinjavanje Fausta sa poznatim talijanskim ma-

gom Agrippom. Prve javne verzije avantura doktora Fausta najviše pažnje su posvećivale magičnom velu koje je prekrivao ovaj događaj, kao i neizmjernom bogatstvu, kojim je navodno dr. Faust raspolagao. Kada je Vidman 1561. godine u Hamburgu objavio ovo djelo pod nazivom "Istinita priča o strašnim grijesima doktora Johanesa Faustusa", ono je izazvalo veliku pažnju i štampano je u više izdanja. Palma Kae ga je ubrzo preveo na francuski, i to pod dugačkim naslovom "Ponućna i tužna priča o Jeanu Faustu, njegovoj užasnoj smrti u kojoj je prikazano koliko su jadni znatiželja, iluzije i nečasna djela duše."

Legenda o Faustu, ubrzo je počela poprimati moralni aspekt i zauvijek ga sačuvala u apologetskoj popularnoj literaturi. Generaciju kasnije, Cristofer Marlou promijenio je donekle smisao ovog djela. Elizabetanski Faust, bio je mladi hedonista, nezasićen u svim zadovoljstvima, kupljenim po cijenu vječnog prokletstva. Gorko je zažalio u času smrti, ali ga kajanje nije spasilo. U Marloovoj verziji, osoba najbliža Faustu bila je Mefisto, posrnuli anđeo izrazite ljepote. U svom novom ljudskom obličju Mefisto nosi žaljenje Nebesa, temu koju nalazimo i u Miltonovom "Izgubljenom raji."

Mit o Faustu je ipak najveću slavu dostigao sa Goetheom. Prolog "Margaritine triologije" (1808.) otkriva nam Mefistu, kako traži od Boga dozvolu da iskuša Fausta. Svevišnji mu je uslišio molbu, uz napomenu da se zao duh ne zadovoljava samo time da izopači žrtvu, i da đavo čovjeku može pružiti samo sredstvo, polugu, a na čovjeku je da se odupre toj kušnji. Galieenu, koji kaže: "Pokaj se, nadaj se, čekaj!" Sotona odgovara: "Radi tamo gdje jesi, ovdje i sada."

"Treba priznati da dobar čovjek, u svom mračnom nadahnuću, biva svjestan pravog puta", ispisivao je Goethe nadahnute redove đavolu. Kod njega Đavo više nije dvolični urotnik, zavjerenik iz sjene, on postaje instrument Božijeg iskušenja i božanske milosti, čija napasnička uloga omogućuje da se izmjere i provjere kvalitete ljudi. Dobro i zlo više nisu u suprotnosti, već u međusobnom prožimanju. Zlo postaje neophodan komple-

ment dobrom. Potiskujući zlo ljudi dostižu savršenstvo.

Neposredno pred smrt Goethe se vratio ovoj temi, u svom "Drugom Faustu." Kod njega, Faust prije nego što se susreo sa Mefistom, razmišlja o smislu življenja:

"Na početku bi Glas - pisao je. Ne, ovdje se zaustavljamo. Nemoguće je glasu dati takvo značenje. Treba drukčije da prevedem stvarnost, ako mi duh ispravno daje svoju svjetlost, i pišem: U početku bi Misao. No, nije li bolje reći: Na početku bi Snaga? Ali, dok ovo pišem, već me nešto nadahnjuje, duh nadahnjivač dolazi mi u pomoć, i sada uvjeren pišem: Na početku bi Djelo."

NOŽ SA DRŠKOM OD ORAHOVINE

(IZ NEOBJAVLJENE KNJIGE "PRIČE OD PRAHA I SNOVA")

Godine Gospodnje 1992. kada su klasale pšenice, pričaju da se u selu Zaklani dogodio strašan zločin (doduše, samo još jedan u nizu)... Četnik Vasilije T. je zaklao sedam članova jedne porodice, neki tvrde da ih je bilo i više. Bog zna. Pouzdanih svjedoka nema. Kažu, da je krvavi nož bacio u zapaljenu kuću i izbezumljen kao da ga goni sto vragova pobjegao. Nikada ga više nisu ni čuli niti vidjeli. Po nekim pričama, navodno je ubijen od mještana koji su pobjegli iz zapaljenog i opljačkanog sela. - Po drugim predanjima šenuo je pameću i bacio se sa hridi. Kasnije na tome je mjestu izrastao crni glog, sa odvratnim smrdljivim trnjima, pa su ga zaobilazili i ljudi i koze, koje su tu ponekad tjerane na ispašu. Baš kao što sve rijeke teku prema ušću, tako i svi događaji imaju svoj završetak u vječnosti, - a svi uzroci svoj prauzrok.

(*"Narodne novine"*, 24.09.1998.)

VOJNIK OBRAD Sovilj ima iskustvo rata: smrti i razaranja, pobjeda i poraza. Vidio je ranjene i mrtve; obe-

zglavljene leševe - trulež i raspadanje, čuo hropac umirućih i muke osakaćenih. Vojnik koji suosjećanja nema, a ni savjesti, - jer previše toga je prošao, previše vidio i previše zla učinio. Savjest bi mu bila samo opterećenje.

Doduše, u rijetkim trenucima kada bi bio bistra uma, ili trijezan (što je bila rijetkost), poput podmuklog moljca, mozgom bi mu prosvrdlala misao: "Zašto i dokle"? Ali, on se nije time opterećivao, jer, radio je uzvišenu, svetu stvar, bar tako je mislio. Rat ga je učinio moćnim, a puška u njegovim rukama davala mu je snagu i uzvišeni osjećaj "anđela osvetnika".

Uostalom, ljudi koje je ubijao bili su niža, bezvrijedna bića, a on pripadnik višeg, nebeskog naroda. Tako su bar govorili njegovi vođe, i učili ga politički komesari i sveštenici.

Njegov stav je bio jasan: Ja sam samo vojnik, koji izvršava naređenja.

Ljeta devedeset i četvrte, zatičemo ga u selu Zaklani, kuda ga vode mutni i neobjašnjivi nagoni, u danu koji je podsjećao na svitanje.

Putevi su ga i ranije vodili u ovo gluho i zgoreno mjesto, iz koga je odneseno sve što se moglo odnijeti. Selo je bilo pusto: samoća i očaj mogli su se doticati rukom. Iz spaljenih kuća, praznih poput očnih duplji, ili grobnica iz kojih je iscurio život - osjećao je krik koji prožima sve.

I pored vreline, naježio se od tihe jeze.

Obilazio je ogoljene zidine kuća bez krovova, izvađenih prozora, izvaljenih okvira bez vrata. Iskidane armature o koje se saplita. Gazio preko pragova kroz koje su izrasle lijeske, zaobilazio odvaljene betonske ploče, iz kojih su iznikle trave i sa kojih su hitro bježali gušteri i zujale muhe.

Preturajući po jednoj opustošenoj kući, orunjenih zidova sa kojih se krunio malter i zinule crvene cigle poput rana, prepunoj polomljenih stolica, stare odjeće i posteljina, punih prašine i buđi, madraca kroz koje su kao kandže grabljivaca virile zahrđale opruge - naišao je na prostu kartonsku kutiju, punu fotografija požutjelih od vremena, koje su se raspadale pod prstima.

Kutiju punu uspomena, koje njemu nisu

značile ništa. Nepoznata lica, davno zamrle osmjehe.

Pored kutije nađe nož sa drškom od orahovine, koju je majstor oblikovao a godine uobličile poput kamena na dnu rijeke, koji mu savršeno leže u dlan.

Kao stvoren za mene. Pomisli.

U tom trenu, u svakom otkucaju srca, nasluti očaj na silu otrgnutih od kuće, oaze nekadašnjeg mira i spokoja. Čuo je iz zidova zauvijek utisnute uspomene.

Žamor ukućana, plač dojenčeta, škripu razboja, opori miris dima i vatru ognjišta. Očutio je daleki mrmor molitvi. Bezbrizni smijeh sjela, pjesme sa svadbi i prve suze nevjestice: - i shvatio je u jednom trenu veličinu i drevnost toplog obiteljskog doma - tragediju vremena i svetost KUĆE.

Možda je to bilo tako i od tajanstvenog života kuće. I kuće imaju svoj život. Nešto od duhovnosti onih koji su u njima živjeli i umirali, zadržalo se u mračnim uglovima, u zidovima, podovima i među nagorjelim gredama.

To je život koji uobličavaju mnogi činioци prošlosti.

U starim kućama kroz koje su prošle sudbine i jadi mnogih generacija, taj život je tako snažan da utiče i na druge. Obrad S. je osjetio da mu je tijelo kao labirint iz koga ne može pobjeći; nekakvu studen i bezličnu - gotovo bezimenu tugu.

U ruci na oznojenom dlanu, poput žeravice zapekla ga je drška noža.

Znao je to, negdje u dubini duše osjećao, da je ovaj nož pravljen za određenu osobu, za određenu ruku, i da je više od obične metalne tvorevine.

Ljudi su ga uobličili u tačno određenu svrhu: on je na izvjestan, vječan način, nož koji je ubio Cezara, nož lovca koji zadaje milosrdni udarac ranjenoj divljači, nož na pušci ostrašćenog legionara...

On želi ubijati, želi prolijevati toplu krv - želi biti koristan i služiti svrsi.

Stegnuvši nož, koji je začudo još blistao, znao je da izvršava pravdu - vječitu i neumitnu.

Nikada nećemo saznati šta je u tom krat-

kom trenutku spoznaje, koji dijeli život od smrti, prošlo kroz njegovu misao. Možda slika silovane, pa potom preklane djevojčice jednog hladnog predvečerja, nad kojom je bio zadnji u nizu – i čiji strah i očaj u očima, nikada nije zaboravio. Možda slika starog seoskog imama, kome su zakucali eksere kroz laktove i koljena; prikovavši ga tako kao spomenik u vječnoj molitvi Bogu, u džamiji, koju su potom zapalili.

Možda ranjeni vojnik koga su iscrpljenog našli skrivenog ispod plasta sijena, pa ga iskasapili bajonetima. Možda golobradi momčić, koji je noseći ručak na položaje, zalutavši naišao na njihove rovove – pa su ga živog ispekli na ražnju...?

Zadao je sebi samo jedan udarac u grudi. Ta je kretanja bila potpuno nesvjesna.

U tome je pokretu bilo iskustvo milenija: od astečkog svećenika, do egipatskog čuvara grobnica, od kasapina u mesnici Palerma, do hirurškog reza doktora Tulpa.

Tako je bez svjedoka, (ako ima mjesta gdje svjedoka nema), izvršena pravedna kazna, od oružja koje bi samo u rukama krvnika, postalo sredstvo odmazde:

I neka je slavljen Vječno Živi, sudac Najpravedniji, kod kojeg su ključevi neizmjer-nog Oprosta i beskonačne Kazne. (2001.)

SLIKA I OGLEDALO

(IZ NEOBJAVLJENE KNJIGE "PRIČE OD PRAHA I SNOVA")

...Kako smo često vidjeli ljude i kraljevstva gdje brzo propadaju i prestaju postojati. Kako je samo nekad njihova slava sjala iznad planina a eto, ljudi su nestali, planine su ostale iste...

(F. Razi)

UZIMAM SEBI za pravo da oživim prošlost, da prizovem priču i događaje od kojih je prošlo hiljade dana: koji su izbljediti iz sjećanja i koji su ostali u nestalnom i varljivom pamćenju.

Nekad u nekom zaboravljenom carstvu Sadr, živio je bogat i moćan kralj, koji je, kako vladaru i priliči, imao divnu i vjernu

princezu.

Melanholičnu i tužnu, prekrasnih zelenih očiju poput gorskih jezera, u koje tko god bi se zagledao, bi se i zaljubio i utopio u tim očima, ili bi poput ukletnika lutao po svijetu, ne nalazeći smiraj.

Ne treba posebno naglašavati da je melanholična dama bila veliki ljubitelj muzike, poezije i slikarstva, kazališta, opera i baleta. Ukratko, umjetnosti općenito. Slušajući tužne ljubavne elegije, znala je prolići kišu suza iz prekrasnih očiju, koje je car silno ljubio.

Ponekad bi ushićena, znala stati pred neku sliku, diveći se svakom detalju i nalazeći skriveni smisao, koji niko nije zapažao, čak ni sami slikar koji je to naslikao. Znala je oduševljeno klicati nekoj sonati, do besvijesti aplaudirati kazališnoj predstavi, djetinjse radovati nekoj opereti. Da bi joj udovoljio, car je stalno i iznova dovodio nove muzičare i pjevače, komičare i artiste, žonglere i gutače vatre, mađioničare i opsjenare, pjesnike i glumce, plesače i ekvilibriste;

sve da bi razveselio i oraspoločio svoju tužnu i melanholičnu ljubav.

U dvoru su se stalno održavali karnevali i balovi, plesovi i zabave.

Horila se muzika i pjesma – ali uzalud. Kraljica bi nakon kratkog zanosa ponovo padala u još veću depresiju, sjetu i melanholiju.

Kralj, inače, nije mnogo mario za umjetnost, kao uostalom i svi ljudi od vlasti. On se oduševljavao, kao što i dolikuje carevima iz priča: bitkama i bojevima, a naročito viteškim turnirima. Posebno se divio biserima i draguljima optočenim mačevima i štitovima, zlatnim kacigama i bogato ukrašenim oklopima.

Do kasno u noć, sa vitezovima je pio vino iz zlatnih pehara, pripovijedajući o junačkoj prošlosti: hrabrim i plemenitim precima, zmajevima i ljepoticama, pobjedama i turnirima, balovima i prekrasnim djevama.

Što se podanika tiče u tom kraljevstvu, oni za ovu priču nisu ni važni, jer bijeda bijaše bezbrižna u Sadru.

Iza kamenih zidova punih lišaja, redovno su cvjetale i rađale trešnje i dudovi. Pro-

zori skućena dometa vazda su gledali na iste dane: izgubljeni zvuk frule i blejanje ovaca remetili su spokoj sumraka.

Na skromnim zemljanim kućama kočepirilo se bilje čuvaruće, koje je privlačilo sitne plave leptirove i zvučne bumbare. Vrane u gustim jatima su sumorno i uporno graktale, zaobilazeći naselja. Narod, kako puku to i doliči, je vodio dosadan, mukotrpan i monoton život. Orali su, sijali, kopali, žnjeli...

Oči sa strijepnjom upirali u nebo, očekujući kiše i snjegove - te iznova radili isto: orali, sijali, kopali...

Poreze plaćali nekad milom, više puta silom.

Bilo je, doduše tu, i prizora sreće: puteljak u dvorištu zarastao divljom ružom, pod ponosnim korakom ratnika ili gorštaka, elegični zvuk citre u predvečerja, bezbrižni smijeh goluzdrave dječurlije...

II

U tom zaboravljenom i velikom carstvu živjela su dva slikara, tako daleko da nisu ni znali jedan za drugoga.

Pripovijeda se da su znali naslikati sve što ljudsko oko može vidjeti i najbujnija mašta zamisliti: Krajolike sa šumama, rijekama i travama, tako vjerno da se mogao oćutiti miris cvijeća, ljubičice i zumbula. Mogao osjetiti dah i lahor vjetra, koji je povijao visoke trave na planinskim vrljetima. Pjev slavuja u lugovima i izbeharanim baščama, kliktanje orla nad dubokim klisurama, jecaj vjetra kroz krošnje visokih čempresa i jablanova, žubor razigranih potoka preko kamenih kaskada, odsjaj riblje krljušti u gorskim jezerima - vječni pjev šuma...

Čuvene su im bile i slike ciganskih šatora i čergi, konja sa odsjajem zvijezde u oku, divljih i neobuzdanih, u kasu i galopu.

A naročito slike vatrenih igračica u noćima jasne mjesečine, uz sjetni zov ciganske pjesme. Slike sirotica i sirotana, beskrajno tužnih, sa očima punih suza, što se zrcale poput bisera: svirače lutnje, laute, čembala i citre, balalajke i buzukija. Oni koji su vidjeli te slike, kleli su se, da su čuli i zvuke tih instrumenata, tako su bile stvarne, - iluzija je bila potpuna.

Kunu se takođe, da niko prije njih nije us-

pio tako vjerno dočarati vašare, gradsku vrevu, miris roštilja i ulične prodavce što mame mušterije; miris znoja i alkohola, vrućinu ljetnih dana i sparinu julske noći.

Od usta do usta, od uha do uha, slava o njima se proširila diljem carstva, tako da je na kraju doprla i do vladara toga kraljevstva i njegove tužne princeze.

III

Moj ljubljani vladaru, reče jednog dana princeza, sve što vrijedi u ovom carstvu sam već vidjela, sve pjesme čula, predstave odgledala, ali moje je srce i dalje prazno. Čula sam da pričaju, da postoje dva slikara, najbolji u cijelom kraljevstvu, hoću neizostavno da vidim njihove slike i kako oni rade.

Sinula mi je ideja, uskliknu car, hajde da provjerimo koji je bolji slikar.

Sučeliću jednoga, drugome.

Bravo, bravo, pljesnula je rukama ushićena djeva. Hoću da proniknem u suštinu umjetničkog čina, hoću da vidim kako se rađaju oblici, kako nastaju prefinjene nijanse, kako oživljava površina. Hoću da srce ispunim uzvišenom umjetnošću, možda me obasja svjetlo spoznanje.

I tako, car izasla svoje emisare da nađu umjetnike i da ih neizostavno dovedu, a o carevoj se naredbi ne raspravlja. Tri mjeseca su prošla, dok ih emisari ne nadoše. Kada ih dovedoše, oni se vladaru pokloniše, vama na usluzi visočanstvo, rekoše. Hoću da vidim koji je bolji umjetnik, jer slava o vama se proširila na sve četiri strane svijeta, zahtijevajte što hoćete, naše riznice su vam širom otvorene.

Imat ćete sve što vam srca požele: svirače, jela i pila svih vrsta.

Dajem vam šest mjeseci, da na miru radite. Onda će kralj i kraljica, slušajući srce svoje i upute vida svoga, izreći sud svoj, a onaj koji bude bolji dobit će zlata koliko je težak - a sada, ne gubite vrijeme, prihvatite se posla.

Prvi slikar zatraži kistove i četke svih vrsta i širina: od prirodne dlake iz devina uha i od krzna lame. Smole, balzame, pigmente i boje svih vrsta: sepiu, kadmium crvenu, cinober, kraplak, karmin crvenu, hidroksid zelesnu, ultramarin. I još kobalt plavu, cereleum, ftalo plavu, mangan plavu, prusko plavu, lapis

lazuli. Malo razmisli, pa još zatraži: mangan, lazurit, indigo, egipatsko plavu, smalt plavu i kobalt violet, mangan violet, mars violet, ultramarin, kadmijum žutu, napuljsku žutu, hansa i stroncijum žutu, kobalt, krom cinkovu, orpiment, oker, sienu i umbru...

Zatraži još i laneno i makovo ulje: sikative, mastiks, sandrak, kopal, ambru i šelak.

Drugi umjetnik zatraži samo lakove, špahtle i glačala.

Car im nakon toga odredi veliku dvoranu koja je služila za igru i ples, masivnih stubova i mermernih podova koji su blistali pod svjetlošću zlatnih lusteri i tisuća svijeća. Velikim teškim brokatnim zastorom, je podijeliše po sredini, tako da svaki dobi po jedan zid, jedan drugome nasuprot.

IV

Dok udariš dlanom o dlan, prođe šest mjeseci.

U međuvremenu, cara izvijestiše da su slikari završili posao i da očekuju njegovu posjetu. Uz bubnje, zurle i frule, svečano obučeni i u pratnji brojne dvorske svite, kralj i kraljica zaputiše se u udaljeno dvorsko krilo da vide ta remek djela. Tamo ih je već čekao slikar koji je naručio sve vrste boja i pigmenata. Kada kralj sa svitom uđe, stadoše ushićeni, a tihi žamor se prenese salom. Na zidu su bili naslikani prizori kakve nikada prije nisu vidjeli, kao iz snova predjeli i krajolici: jezera sa rascvjetalim lokvanjima, gdje su plivali labudovi i divlje patke, dok su najčudnije vrste ptica cvrkutale po grmlju i žbunovima, letile zrakom ili se gnijezdile na drveću.

Niz visoke litice obrušavali se vodopadi, iz čijih podnožja se isparavale izmaglice. Na surim vrletima su se dizale najčudnije građevine kakve ni najmaštovitiji graditelj ne bi mogao ni zamisliti. A iznad njih su se protezale duge fantastičnih boja i nijansi, utapajući se u dugim stjenovitim zalivima obasanim čudnom svjetlošću koja se smjenjivala poput polarnih noći, i u njima se ogledalo izlazeće sunce koje je odmjenjivalo umirući mjesec.

Odněkud se čula tiha glazba, koja kao da je pratila stanje njihovih duša, i koja je još više uticala na njihova čula. Tako kao da su u transu hodili labirintima sna i podsvesnoga.

Majstorski naslikani prekrasni zamkovi sa cvjetnim vrtovima su ih podsjećali na radosti življenja, a njima nasuprot, ruševine dvorova sa šišmišima i jatima crnih ptica - na prolaznost. Udivljeni satima su obilazili prekrasnu sliku, nalazeći iznova nove detalje, oko kojih bi se okupljali glasno se diveći majstorstvu slikara i lakoći izvedbe.

Kraljica je po stoti put ushićeno pljeskala rukama, a car se radovao zbog njene radosti. Nestvarno, fantastično - magija, ponavljao je...

Konačno stadoše - i car reče: nema sumnje, ovo je neobična slika, vidio sam ih mnogo, ali ovakvu, pa ni sličnu ne vidjeh. No, pođimo dalje, da vidimo i drugi rad, pa da konačno damo svoj sud.

Drugi slikar se šutke duboko nakloni, a sluge širom razmaknuše tešku zavjesu od zelenog brokata koja je djelila prostoriju.

Pred očima cara i carice i zadivljene pratnje ukaza se prizor, od koga im zastade dah, dvoranom prostruđa žagor oduševljenja, a onda se prolomi frenetičan pljesak. Pred njima je bila ista slika kao ona kojoj su se maloprije divili. Samo što je ova bila još raskošnija, boje sjajnije, i kao vrhunac - na slici su bili likovi cara i carice, i pratnje i - još su uz to bili kao živi, kretali su se.

Cijeli zid je dugim glačanjem i lakiranjem blistao poput ogledala, i na njemu se ogledalo sve: i slika i car i pratnja.

Pobjednik je izabran, uzviknu car ushićeno. Za ovaj prizor je vrijedilo živjeti.

Ovo je stvarnije od stvarnosti, reče još car i zakorači u ogledalo, u taj začarani prostor, a za njim carica, a za caricom ostala svita.

Još dugo se čuo žamor glasova u labirintima vrtova i između izbeharanog drveća, - dok konačno sve ne utihnu.

EPILOG

Bijeda i dalje bijaše bezbrižna u Sadru; narod je i dalje vodio mukotrpan, dosadan i monoton život. Orali su, sijali, kopali, žnjeli; oči upirali u nebo iščekujući kiše i snjegove. Plaćali poreze i dalje. Nekad milom, više puta silom. I niko ne primijeti odsustvo cara ni carice ni dvorske svite, niti to ikome zasmeta. (2001.)